

АНАЛІЗ ІНТЕНЦІЙ МОВЦЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА АДЕКВАТНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядається поняття мовного впливу як основної мети політичного дискурсу; на основі методики інтент-аналізу виявляються інтенції автора, які дозволяють адекватно сприймати та розуміти політичні тексти і є важливою психологічною характеристикою автора.

Ключові слова: політичний дискурс, мовний вплив, інтенція, інтент-аналіз.

The article focuses on the notion of language influence as the main purpose of political discourse; the author's intentions that help to understand political texts adequately and are important psychological characteristic feature of the speaker are revealed through intent-analysis.

Key words: political discourse, language influence, intention, intent-analysis.

Актуальність дослідження. Уявлення про роль мови в політиці змінювались протягом історії. В античні часи вважалося, що політикам не варто витратити особливих зусиль на красномовство, тому що вибір електорату, їх політичні симпатії визначаються звичайним споживацьким відношенням.

В наш час проблема взаємозв'язку мови і влади поступово перейшла в розряд головних у філософії, політології, соціології і продовжує залишатися актуальною в умовах мінливого геополітичного балансу в світі, зростаючого взаємозв'язку політики і засобів масової інформації. В лінгвістиці філософська проблема співвідношення мови і влади виступає як людський фактор в мові і реалізується на практиці у вигляді дискурсивних і

аргументативних стратегій, які розробляються для політиків їх радниками та іміджмейкерами [2, 137].

У періоди радикального суспільно-політичного реформування закономірно підвищується увага до аспектів соціального життя, здатних визначити подальшу побудову нової системи аксіологічних координат з іншим акцентуванням рубрик ціннісних шкал. Розвиток засобів масової інформації зумовлює те, що саме слово стає основним інструментом політичної боротьби, у зв'язку з чим політичний дискурс є актуальним об'єктом аналізу [5, 238]. В умовах зростаючої ролі політики і переговорного процесу в світі вчені приходять до висновку, що політичний дискурс – проблема не тільки і не стільки політична, як культурна та лінгвістична. Ступінь розвитку суспільної культури та демократії безпосередньо залежить від ступеня розвитку політичного діалогу, політичного дискурсу, мови політики як особливої форми комунікації, яка забезпечує можливість досягнення суспільної згоди [1, 6].

В наш час більше, ніж будь-коли в політиці, мова використовується не тільки як інструмент формування і вираження думки, але і як спосіб її приховання. Маніпуляція суспільною свідомістю за допомогою мови стало відомим як лінгвістичні маніпуляції. Це одна з форм прихованого соціального тиску за допомогою мови [2, 138]. В умовах сучасної демократії боротьба за владу – це передусім вплив на виборців, навіювання тези про правильність тієї чи іншої позиції, це маніпулювання свідомістю, що є видом психологічного впливу, виконання якого призводить до прихованого виникнення в іншій людині намірів, які не збігаються з наявними бажаннями [4, 59].

Постановка проблеми. Поняття харизматичної особистості, яке сьогодні надзвичайно широко використовується і здебільшого

транспонується в площину політичних контекстів, обов'язково передбачає уміле використання мовних ресурсів. Різке збільшення кількості публічних виступів перших осіб держави перетворило особистість політичну в особистість, що говорить [3, 287]. „Президент – це перш за все оратор” [8, 2-5]. Спілкування політиків і виборців може бути формальним і неформальним, проходити як приватні бесіди чи публічні виступи, але в будь-якому випадку мовлення політиків повинне бути дуже переконливим. Адже суть політичної комунікації зводиться до необхідності переконати протилежну сторону свідомо чи підсвідомо інтерпретувати, оцінювати і діяти. Вміння переконувати відноситься до необхідних, більш того, основних для будь-якого політика [2, 139]. В основі сучасного політичного дискурсу, який є вираженням влади, лежить функція впливу на адресата з метою викликати довіру будь-якими (відомими чи невідомими) засобами.

Ментальність політиків, як і ментальна модель будь-яких інших учасників дискурсу, складається із стереотипних компонентів двох типів: елементів картини світу і інтенцій діючого в цьому світі мовця-суб'єкта [7, 367]. Інтенції, які проявляє мовець-суб'єкт, складають глибинний психологічний смисл його мовлення. При спілкуванні розуміння мовця часто пов'язане із сприйняттям саме інтенціональної основи мовлення. Інтенціональність нерідко співпадає з цільовою направленістю мовця, що пов'язується із соціальною функцією мовлення, мовною взаємодією з оточуючими і впливом на них [6]. Хоча, варто зазначити, що особливістю політичного дискурсу є те, що досить часто усе мовлення політика спрямоване саме на приховання його справжніх інтенцій.

У нейтральних, неконфліктних текстах значно переважають безоцінкові судження. Надзавданням таких текстів є інформування адресата. Політичним текстам як текстам конфліктного характеру притаманна жорстка поляризація

об'єктів вербалізації і домінування оцінних суджень при майже повній відсутності інформування [3, 288]. Важливою психологічною характеристикою авторів політичних текстів є інтенціональний зміст їх мовлення. Через аналіз інтенцій мовця можна скласти психологічний портрет політика, виявити його справжні наміри, мотиви, інтереси, оцінки, ставлення до адресата та подій, що відбуваються в суспільстві.

В мовленні людини виділяють інтенції двох рівнів. Інтенції першого рівня первинні за походженням в онтогенезі і безпосередньо пов'язані з особливостями функціонування нервової системи людини. Первинна інтенціональність визначається як спонукальна тенденція до говоріння і виявлення своїх думок. Це загальна властивість індивідів, що говорять. Інтенції другого рівня (вторинні) пов'язані зі зверненням до зовнішнього світу – перш за все, світу людей. Їх кваліфікують як комунікативні інтенції [7, 367]. Саме ці інтенції є цікаві для дослідження. Їм характерна двоскладова структура: визначення об'єкта і відношення до нього мовця-суб'єкта. Специфічна індивідуальність інтенцій полягає в тому, які об'єкти вибираються для позначення і яке до них відношення. Інтенції виражаються в різноманітних формах. Одна і та ж інтенція може бути виражена в одному слові, в цілому висловлюванні, в абзаці або кількох абзацах [7, 367]. І навпаки, в одному реченні або навіть інтонації можна виразити кілька інтенцій.

За допомогою інтенс-аналізу можлива діагностика мовленнєвої поведінки в конфліктній ситуації, здатна дати психологічні характеристики учасників політичного дискурсу і надати їм психологічні орієнтири в складних умовах сучасного політичного конфлікту.

Процедура дослідження. Домінуючою ознакою політичного дискурсу є установка на переконання адресата, здійснення відповідного впливу на

нього. Як правило, ці засоби впливу в тексті виражені імпліцитно, але в текстах, створених в екстремальних умовах (військовий конфлікт, збройне протистояння чи навіть непідготовлене інтерв'ю у прямому ефірі), приховані засоби вербального впливу виявляються на поверхні і набувають явного характеру, виявляючи те, що прийнято називати прагматичною чи стратегічною направленістю тексту. Характерною рисою політичного дискурсу є створення моделі ворога (противника) і негативна оцінка всього, що з ним пов'язане з одночасовим протиставленням себе і позитивною оцінкою всього, що відноситься до „нас”.

Наприклад, проаналізуємо відповідь президента США Джорджа Буша на запитання про вирішення проблеми зростання цін і підвищення податків під час передвиборчих дебатів:

“He’s been a senator for 20 years. He voted to increase taxes 98 times. When they tried to reduce taxes, he voted against that 127 times. He talks about being a fiscal conservative, or fiscally sound, but he voted over – he voted 277 times to waive the budget caps, which would have cost the taxpayers \$4.2 trillion. ... He’s proposed \$2.2 trillion of new spending, and yet the so-called tax on the rich, which is also a tax on many small-business owners in America, raises \$600 million by our account – billion, \$800 billion by his account. There is a tax gap. And guess who usually ends up filling the tax gap? The middle class.

I propose a detailed budget. I sent up my budget man to the Congress, and he says, here’s how we’re going to reduce the deficit in half by five years ... Got four more years, I’ve got more to do to continue to raise standards ... .”

Ми можемо в даному фрагменті виділити наступні інтенції:

- виявлення „ворога” (в даному контексті – внутрішнього – Senator John F. Kerry), його критика, за допомогою надання чіткої інформації, точних фактів, сухих цифр – дискредитація, викриття і звинувачення: *He’s* (Senator John F.

Kerry) *been a senator for 20 years. He voted to increase taxes 98 times. When they tried to reduce taxes, he voted against that 127 times. He talks about being a fiscal conservative, or fiscally sound, but he voted over – he voted 277 times to waive the budget caps, which would have cost the taxpayers \$4.2 trillion. ... He's proposed \$2.2 trillion of new spending, and yet the so-called tax on the rich, which is also a tax on many small-business owners in America, raises \$600 million by our account – billion, \$800 billion by his account.*

- звернення до аудиторії (народу), попередження про небезпеку: *There is a tax gap. And guess who usually ends up filling the tax gap? The middle class.*

- самопрезентація і обіцянки зробити все для покращення ситуації: *I propose a detailed budget. I sent up my budget man to the Congress, and he says, here's how we're going to reduce the deficit in half by five years ... Got four more years, I've got more to do to continue to raise standards ...*

Цікавим видається той факт, що в різних ситуаціях головні об'єкти, по відношенню до яких виражаються негативні оцінки і боротьба позицій, проявляються по-різному. Іntenції, які виражаються по відношенню до цих об'єктів, досить рухливі і легко змінюються.

Наприклад:

“... we can be safe and secure, if we stay on the offense against the terrorists and if we spread freedom and liberty around the world. I have got a comprehensive to not only chase down the Al Qaida, wherever it exists – and we're making progress; three-quarters of Al Qaiada leaders have been brought to justice – but to make sure that countries that harbor terrorists are held to account. ... My opponent just this weekend talked about how terrorism could be reduced to a nuisance, comparing it to prostitution, illegal gambling. I think that attitude and that point is dangerous. I don't think you can secure America for the long run if you don't have a comprehensive view as to how to defeat these people. ... I signed the homeland

security bill to better align our assets and resources. My opponent voted against it. We're doing everything we can to protect our borders and ports."

Крім вищеназваних інтенцій, виражених щодо внутрішнього „ворога” (*My opponent just this weekend talked about how terrorism could be reduced to a nuisance, comparing it to prostitution, illegal gambling. I think that attitude and that point is dangerous. I don't think you can secure America for the long run if you don't have a comprehensive view as to how to defeat these people... My opponent voted against it ...*), ми бачимо, що додався ще один об'єкт – зовнішній ворог, по відношенню до якого виділяються інтенції попередження, погрози: *„... we stay on the offense against the terrorists. ... not only chase down the Al Qaida, wherever it exists – and we're making progress; three-quarters of Al Qaida leaders have been brought to justice– but to make sure that countries that harbor terrorists are held to account."*

У зверненні до народу з'явилась інтенція заспокоєння (*...we can be safe and secure ... We're doing everything we can to protect our borders and ports*) та кооперації (*...we spread freedom and liberty around the world... and we're making progress... We're doing everything we can to protect our borders and ports*), причому ми бачимо, що в одному реченні може бути виділено кілька інтенцій, а окремі частини речення можуть одночасно виражати різні інтенції. Знову ж таки, інтенція самопрезентації проходить крізь фрагмент тексту повністю.

Обговорення результатів. Метод інтенс-аналізу дозволяє виділити коло інтенцій, які містяться в текстах конфліктного характеру, дати їх ранжування і описати індивідуальний стиль автора. В сукупності виділені інтенції конфліктної направленості утворюють три блоки, які відносяться до наступних об'єктів:

- противник (блок „вони”), до якого спрямовані звинувачення і викриття (інтенції оцінного характеру з негативним спрямуванням), а також протидія, погрози, демонстрація сили (вираження ворожості);
- блок „ми” пов'язаний з намаганням відвести від себе звинувачення і висловити позитивні оцінки себе і своїх прихильників (інтенції оцінного характеру з позитивним спрямуванням);
- третя сторона конфлікту, на адресу якої висловлюються або критичні зауваження, або попередження, або заспокоєння, або похвала (інтенції оцінного характеру з негативним або позитивним спрямуванням), а також спонукання до дії. До цього блоку інтенцій також входить ситуація – обговорення поточних подій.

Загальним для політичних текстів є яскраве виявлення противника в якості головного об'єкта для негативної оцінки.

Представлена методика, на нашу думку, дозволяє об'єктивувати приховані від безпосереднього сприйняття сторони мовленнєвого матеріалу, отримати його повну характеристику, виявити індивідуальні особливості мовця, його приховані мотиви, що є особливо важливим в умовах маніпулювання масовою свідомістю в сучасній політичній комунікації.

Література:

1. Баранов А.Н. Казакевич Е.Г. Парламентские дебаты: традиции и новации. Советский политический язык (от ритуала к метафоре). – Москва, „Знание”, 1991. – 64 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – Киев, 2003. – 304 с.
3. Гронская Н.Э. Речевые стратегии политических обращений (на материале речей Дж. Буша младшего)/ Н.Э.Гронская // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы: Международная научная конференция,

- посвященная 200-летию Казанского ун-та: Труды и материалы / Под общ. ред. К.Р.Галиулина. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 2004. – С. 287-289.
4. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. – СПб.: Речь, 2004. – 304 с.
  5. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. – Одеса, „Астропринт”, 2001. – 344 с.
  6. Психолінгвістика: Учебник для вузов / Под ред. Т.Н.Ушаковой. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 416 с.
  7. Слово в действии. Интент-анализ политического дискурса / Под ред. Т.Н.Ушаковой, Н.Д.Павловой. – СПб., Алтейя. – 316 с.
  8. Hart R. Verbal Style and the Presidency: A Computer-Based Analysis. – Orlando: Academic Press, 1984.